

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יג, תשכ"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ל"חלק הארי"

בחוברת קכא—קכב (אב—אלול תשכ"א) של "לשוננו לעם" (עמוד 249) מגן ד"ר יצחק פרץ על חלק הארי, ביטוי מצוי ושגור בלשונות לעז שונות, ומדגיש, שכשר וראוי הוא לשימוש גם בעברית, אף אם אינו נמצא במקורותינו, ויסודו במשל ממשלי איזופוס. ספק גדול, אם הניב הפשוט והתם הזה כשלעצמו זקוק להגנה כלשהי. לעומת זאת יש ויש צורך בהגנה עליו מפני הברבריוז, שהדביקו בו כשאת וכספחת דוברים וכותבים שונים, הלוא הוא: "החלק הארי" (בה' הידיעה).

כבר העירו וחזרו והעירו רבים לא פעם ולא שתיים על שגיאה גסה ומשונה זו. וגם מר פרץ עצמו עשה זאת במדורו הקבוע בעיתונים בשם "עברית כהלכה" ובספרו באותו השם. על עדותו של מר פרץ בספר זה (עמוד 300 במהדורה המתוקנת והמורחבת), שהניב האמור בדמותו המגוחכת "מצוי גם בעיתונים ובספרים" אוכל להוסיף — אם בכלל יש עוד צורך בעדות נוספת — עוד שלוש עובדות: (א) לפני שבועות אחדים ראיתי בחזור, שהוציאה הנהלת גוף מכובד של בעלי מקצוע חפשי בארץ, באמצע העמוד הראשון, פרח-לשון זה: "דבר פלוני) הוא, למעשה, בחלקו הארי פרי הצעתנו..."; (ב) רק תמול שלשום, בי"ח בתשרי תשכ"ב, זיכה אותנו אחד היומונים ב"החלק הארי"; (ג) בחוברת האחרונה (י"ד) של בטאון הברית העברית העולמית "עם

וספר", שהופיעה בימים האלה (עמוד 26, למעלה) "מתנוסס לתפארה", כמעט בראש המאמר, משפט כזה: "... מרבית הזמן של ההנהלה וחלקם הארי של העסקנים מוקדשים לפעולה זו".

נראה לי, שכל עוד יושאר הניב כמו שהוא, היינו שהסומך בסמיכות זו מסתיים בחיריק ויוד (דוגמת צירופים חיים וערים כיום כל כך כגון הגזע הארי, הגזע השמי), כל עוד ייאמר וייכתב חלק הארי, יימצאו תמיד רבים, ובכללם גם עיתונאים וסופרים, שיאמרו ויכתבו, זה מחוסר ידיעה וזה מחוסר מחשבה: בחלקו הארי או החלק הארי (על משקל "הגזע הארי", "החדר הפנימי" או "הים הכספי" וכיוצא באלה). הלא עינינו הרואות, שכל הוכחותיהם והערותיהם של בלשנים לא הועילו ואינן מועילות.

דומה שבתופעות לשוניות כמו החלק הארי יש צורך הכרחי — לא בהערות של תיקון, טיפול, שיפור ה"קיים" אלא בעקירת הנגע משורשו, כמובן רק במקום שהדבר ניתן להיעשות. לדעתי "אין עצה ואין הבונה" אלא לסלק את הארי לחלוטין, מכול וכול, ולהכניס במקומו האריה. איש לא ידביק ה"א הידיעה למלה הראשונה שבניב חלק האריו. מי זה יאמר "השירות הדוב" או "הגבולות השדה", וכדומה? אולי כדאי עוד להזכיר כאן דרך אגב, שאריה היא היא הצורה העיקרית של שמו של "מלך החיות", ואין ארי אלא טפל לה. וככה מקוים בידינו ורווח בהווייתנו השם הפרטי אריה, ולא ארי, ושום איש לא יאמר, שראה "ארי" (או "אריים"), אלא יאמר: "ראיתי אריה" (או "אריות"). אם נפנה

אל הראשון, בזמן ובמעלה, למקורותינו, אל המקרא, הרי
נזכרת שם המלה אריה כ-45 פעם. והמלה ארי כשליש
מזה. המלה אריים (ארי, אריים כמו גדי, גדיים) נמצאת בתנ"ך
רק פעם אחת יחידה, ולעומת זאת אריות (קרוב לוודאי שווהי
צורת הרבים של אריה) 17 פעם!

אך נראה לי, שאילו גם הייתה מידת השכיחות של
ארי ואריה במקרא ביחס הפוך מזה הנזכר למעלה — ואכן
אין להעלים, שבספרותנו המאוחרת יותר, בספרות התלמודית,
מצויה הצורה המקוצרת ארי — יותר מאריה — אף אז
מצויים ועומדים היינו לעקור את חלק הארי משורשו למען
כילוי קוצים בדמות החלק וכולי או חלקו וכולי מכרם לשוננו.
הקץ לחלק הארי! נאמר ונכתוב מכאן ולהבא רק חלק
האריה, ונרים בזה מכשול מדרך דוברי עברית וכותבי עברית,
ואף „העיוורים והפיסחים“ שבין העיתונאים והסופרים ילכו
לבטח דרכם, לא ייכשלו בכתיבתם ולא יינקשו בלשונם, והכול
על מקומו יבוא בשלום.

ע"א

הערה ל„חלק הארי“ ול„הוצא להורג“

יפה עשה מר לבנון, שהתריע על השיבוש של הוספת
ה"א הידיעה או כינוי בנסמך חלק לפני הסומך הארי. ברם
יש ספק, אם נכונה הסברת השיבוש מתוך הדמיון בין ארי
זה לשם-התואר הלועזי ארי („הגזע הארי“), ואם תועיל החלפת
ארי באריה בצירוף זה. מי יערב לנו, שלא ימצאו אף אומרים
וכותבים „החלק האריה“, כשם שיש אומרים „העם-האריץ“.